

РИНОК ПОСЛУГ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ МЕРІТОРНИХ БЛАГ

© 2016 САВИЦЬКА Н. Л., УШАКОВА Н. Г., ПОМІНОВА І. І.

УДК 378.14

Савицька Н. Л., Ушакова Н. Г., Помінова І. І.

Ринок послуг вищої освіти в контексті теорії меріторних благ

Метою статті є визначення особливостей ринку послуг вищої освіти в сучасних умовах глобалізації у контексті теорії меріторних благ. З урахуванням цілісного бачення освіти як сфери господарського розвитку доведено, що освітня послуга вищого навчального закладу має визначатися як процес і результат одночасно; розкрито комплексний характер освітнього продукту ВНЗ, що виступає як освітні програми та технології, формалізовані та імпліцитні знання, матеріальні, інтелектуальні та мережні складові організації освітньо-наукового процесу. Послуги у сфері вищої освіти мають риси, що притаманні більшості послуг взагалі, а також специфічні властивості, найважливішою з яких є комплементарний характер індивідуальної і соціальної корисності від їхнього виробництва та споживання, що дозволяє визначити послуги вищої освіти як меріторні блага. Державне опікування ринку освітніх послуг зумовлено відставанням попиту від довгострокових інтересів суспільства, оскільки індивідуальні споживачі готові купувати меріторне благо за ціною, значно нижчою за сукупні витрати на підготовку фахівців. Меріторний ринок послуг вітчизняної вищої освіти характеризується нерівноваженістю, спричиненою системними та локальними інституційними пастками, згладжування яких вимагає не лише конкурентоспроможної державної освітньої політики, але й виваженої маркетингової політики освітніх організацій, що стає можливою за умов реальної автономії вищих навчальних закладів.

Ключові слова: освітня послуга, вища освіта, освітній продукт, меріторні блага, меріторний ринок послуг.

Рис.: 4. **Бібл.:** 14.

Савицька Наталія Леонідівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри маркетингу та комерційної діяльності, Харківський державний університет харчування та торгівлі (вул. Клочківська, 333, Харків, 61051, Україна)

E-mail: natalisavitska2010@gmail.com

Ушакова Наталія Григорівна – кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії та права, Харківський державний університет харчування та торгівлі (вул. Клочківська, 333, Харків, 61051, Україна)

E-mail: ushakov.nata@mail.ru

Помінова Ірина Іванівна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра економічної теорії та права, Харківський державний університет харчування та торгівлі (вул. Клочківська, 333, Харків, 61051, Україна)

E-mail: pominoва.i@mail.ru

УДК 378.14

UDC 378.14

Савицька Н. Л., Ушакова Н. Г., Помінова І. І. Ринок послуг вищого образования в свете теории мериторных благ

Целью статьи является определение особенностей рынка услуг высшего образования в современных условиях глобализации в контексте теории мериторных благ. С учетом целостного видения образования как сферы хозяйственного развития доказано, что образовательная услуга высшего учебного заведения представляет собой процесс и результат одновременно; раскрыт комплексный характер образовательного продукта ВУЗа, который выступает в качестве образовательных программ и технологий, формализованных и имплицитных знаний, физических и интеллектуальных составляющих организации образовательно-научного процесса. Услуги в сфере высшего образования имеют черты, присущие большинству услуг вообще, а также специфические свойства, важнейшим из которых является комплементарный характер индивидуальной и социальной полезности от их производства и потребления, что позволяет определить их как мериторные блага. Государственная опека над рынком образовательных услуг обусловлена отставанием спроса от долгосрочных интересов общества, поскольку индивидуальные потребители готовы покупать мериторное благо по цене, которая значительно ниже совокупных расходов на подготовку специалистов. Мериторный рынок услуг отечественного высшего образования характеризуется неравновесностью, вызванной системными и локальными институциональными ловушками, сглаживание которых требует не только конкурентоспособной государственной образовательной политики, но и взвешенной маркетинговой политики образовательных органи-

Savitska N. L., Ushakova N. G., Pominova I. I. The Market for Higher Education Services in the Context of the Theory of Merit Goods

The aim of the article is to determine features of the market for higher education services under modern conditions of globalization in the context of the theory of merit goods. In view of a holistic vision of education as a sphere of economic development, it is proved that the educational service of a higher education institution is a process and result at the same time; there disclosed a complex nature of the educational product of a higher education establishment represented by educational programs and technologies, formalized and implicit knowledge, physical and mental components of organization of the educational and scientific process. Services in the sphere of higher education have both features inherent in the majority of services in general and specific properties, the most important of which is a complementary nature of individual and social usefulness of their production and consumption, which allows to define them as merit goods. The state tutelage over the market for educational services is substantiated by the lag of demand for such services behind long-term interests of society because individual consumers are willing to buy merit goods at a price that is significantly lower than the total expenditure on training specialists. The merit market for national higher education services is characterized by disequilibrium caused by systemic and local institutional traps, the smoothing of which requires not only a competitive state educational policy but also balanced marketing policy of educational institutions that becomes possible under conditions of real autonomy of higher education institutions.

Keywords: educational service, higher education, educational product, merit goods, merit services market.

заций, которая становится возможной при условиях реальной автономии высших учебных заведений.

Ключевые слова: образовательная услуга, высшее образование, образовательный продукт, мериторные блага, мериторный рынок услуг.

Рис.: 4. Библ.: 14.

Савицкая Наталия Леонидовна – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой маркетинга и коммерческой деятельности, Харьковский государственный университет питания и торговли (ул. Клочковская, 333, Харьков, 61051, Украина)

E-mail: natalisavitska2010@gmail.com

Ушакова Наталья Григорьевна – кандидат экономических наук, профессор, заведующий кафедрой экономической теории и права, Харьковский государственный университет питания и торговли (ул. Клочковская, 333, Харьков, 61051, Украина)

E-mail: ushakov.nata@mail.ru

Поминова Ирина Ивановна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра экономической теории и права, Харьковский государственный университет питания и торговли (ул. Клочковская, 333, Харьков, 61051, Украина)

E-mail: pominova.i@mail.ru

Fig.: 4. Bibl.: 14.

Savitska Nataliia L. – Doctor of Science (Economics), Professor, Head of the Department of Marketing and Commercial Activities, Kharkiv State University of Food Technology and Trade (333 Klochkivska Str., Kharkiv, 61051, Ukraine)

E-mail: natalisavitska2010@gmail.com

Ushakova Nataliia G. – Candidate of Sciences (Economics), Professor, Head of the Department of Economic Theory and Law, Kharkiv State University of Food Technology and Trade (333 Klochkivska Str., Kharkiv, 61051, Ukraine)

E-mail: ushakov.nata@mail.ru

Pominova Iryna I. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Economic Theory and Law, Kharkiv State University of Food Technology and Trade (333 Klochkivska Str., Kharkiv, 61051, Ukraine)

E-mail: pominova.i@mail.ru

Вступ. У процесі становлення економіки знань роль вищої освіти в соціоекономічній динаміці суттєво зростає, що перетворює сферу вищої освіти із кінцевої ланки передачі готової інформації та знань у сферу безперервної генерації знань і галузь національної економіки, що забезпечує конкурентоспроможність країни та розвиток суспільства. Різниця в якості освіти та доступі до неї визначає глобальні, регіональні та локальні когнітивно-інформаційні розриви, тобто сучасний профіль стратифікації національних економік. Світові тенденції глобалізації, інтелектуалізації та інформатизації на ринку освітніх послуг вносять корективи у поведінку суб'єктів освітньої діяльності, що актуалізує завдання теоретичного осмислення сучасної ролі освітньої послуги у забезпеченні сталого розвитку економічних систем різних рівнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню ринку освітніх послуг присвячено праці багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців, зокрема В. Александрова, В. Базилевича, В. Геєця, О. Грішнєвої, А. Гриценка, С. Ілляшенка, А. Колота, В. Тарасевича, Е. Лібанової, М. Мальчик, С. Багдік'яна, Д. Джонстоуна, І. Каленюк, І. Лилик, Т. Оболенської, В. Огаренка, М. Окландера, А. Павленка, А. Панкрухіна, В. Пилипчука, А. Старостіної, Н. Стеблик, М. Степка, І. Тимошенко, С. Тютюнникової, А. Федорченка, В. Щетиніна, Л. Яковенко та ін. Концептуальні засади глобальних змін у сфері освіти репрезентовані дослідженнями Ф. Альтбаха, Д. Белла, В. Іноземцева, Й. Масуди, Дж. Олдермана, Е. Тоффлера, Ф. Фукуями та ін.

Незважаючи на чисельні публікації з цієї проблематики, науковий дискурс про сутність і нові змістовні риси освітньої послуги триває, більш того значно посилюється у контексті взаємопроникнення процесів конкуренції на глобальному та національному ринку послуг вищої освіти.

Мета статті полягає у визначенні особливостей ринку послуг вищої освіти в сучасних умовах глобалізації у контексті теорії мериторних благ.

Виклад основного матеріалу. Дослідження особливостей функціонування сучасного ринку освітніх послуг у сфері вищої освіти вимагає розкриття змісту базових категорій: освітня потреба, виробництво освітніх послуг та його результат, ринок освітніх послуг. Роль освітньої послуги полягає в тому, що як товар духовно-інтелектуального виробництва, додатковий продукт економіки знань, персоналізуючись у дедалі більшому колі споживачів, забезпечується інформаційно-цільова провідність суспільства [1].

Рушійний стимул будь-якого процесу виробництва, у тому числі виробництва знань, виявляється в людських потребах і прагненнях. Під освітньою потребою розуміють прагнення суб'єкта набути знання для їх прагматичного (пов'язане з можливістю оволодіння професійними знаннями, подальшого підвищення соціального статусу суб'єкта) і непрагматичного (удосконалювання індивіда як особистості) використання [2]. У сфері вищої освіти прагнення не безмежні, запити споживачів обмежуються когнітивними, фінансовими й іншими можливостями. Виробництво в освітній сфері (надання освітніх послуг) регулюється з боку держави (суспільства) та може ініціюватися з метою формування інтелектуального потенціалу нації як основи підвищення конкурентоспроможності країни.

Застосування різних підходів у процесі дослідження природи освітньої послуги спричиняє полісемію трактувань цієї категорії. З одного боку, вона розглядається як процес – сукупність дій певної тривалості щодо організації навчання (виробництво, обмін, розподіл і споживання), а з іншого – результат, тобто сукупність засвоєних випускником загальних і фахових компетентностей. Становлення знанневої економіки потребує цілісного бачення освіти як сфери господарського розвитку, тому освітню послугу доречно розглядати як процес і результат одночасно.

Відповідно до такої позиції вона є соціально-економічним явищем і процесом [3], визначальним фактором відтворення людського потенціалу суспільства та зрос-

тання ефективності суспільного виробництва, ключовою сферою, що визначає всі напрямки суспільного розвитку: соціально-економічний, техніко-технологічний, політичний, духовний, культурно-інституціональний тощо. Отже, щодо суб'єкта, який споживає освітню послугу, вона виступає триединою субстанцією загальнокультурних, освітньо-професійних та освітньо-наукових компетентностей. З позиції вищого навчального закладу, який надає такі послуги, вони представлені сукупністю освітніх програм (прикладного та наукового характеру); навчальних технологій (методик, форм навчання тощо) та науково-методичного забезпечення (посібників, тренінгів тощо).

Освітня послуга як економічна категорія є специфічним благом і має такі риси: невідчутність (до моменту придбання неможливо відчутися всю сукупність знань і практичних навичок, які отримає споживач освітньої послуги); невіддільність від джерела (неможливість відокремити послуги освіти від навчальних закладів); непостійність (кожний етап процесу надання послуги є унікальним, тобто залежить від кваліфікації викладача, місця надання, стану суб'єкта-отримувача тощо); недовговічність (неможливість збереження для подальшого використання, хоча ефект від послуги у вигляді набутих знань зберігається); відсутність права володіння (у процесі споживання не передбачається перехід прав на інтелектуальну власність, проте під час навчання засвоюється чужа

інтелектуальна власність, оскільки знання є суспільним благом). Крім цього, освітні послуги мають і специфічні властивості: вони належать до виду науково-педагогічної діяльності; одночасно до соціально значущих благ (зовнішній ефект яких проявляється в тому, що всебічний розвиток кожного стає умовою всебічного розвитку суспільства в цілому) та економічних благ, попит і пропозиція яких формується на ринку. Крім цього, специфічність самого процесу надання освітніх послуг полягає у відстроченості виявлення результативності, відносній тривалості, необхідності ліцензування, конкурсному характері відбору слухачів, обов'язковій наявності співтворчості викладача та слухача, відкритості цієї сфери для інформаційного, кадрового й іншого обміну, що задає пріоритет співробітництва й обмежує ефективність цінової конкуренції виробників, яка, в свою чергу, відображає когнітивну асиметрію ринку освітніх послуг [4].

У термінах ринкової економіки освітні послуги набувають форми товарного продукту та виступають як освітні програми і технології; формалізовані знання (продукт науково-педагогічної праці – елементи навчально-методичного комплексу дисциплін); імпліцитні знання (система компетентностей випускника); освітньо-науковий процес (матеріально-технічна база + науково-педагогічний корпус + організаційна культура + партнери і зв'язки) (рис. 1).

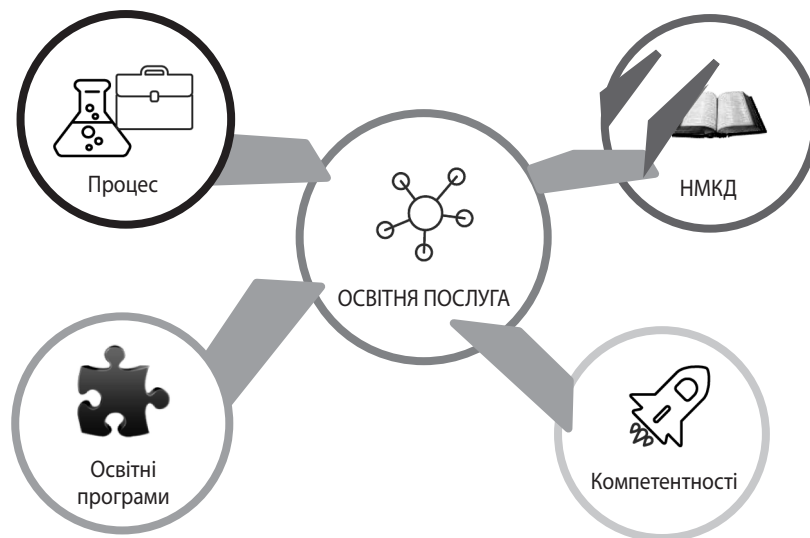

Рис. 1. Освітня послуга як форма товарного продукту

Труднощі у визначенні освітньої послуги вищих навчальних закладів зумовлені комплексним характером кінцевих результатів їх діяльності, які полягають у такому: результати втілюються в зміну якісних властивостей як індивіда, так і суспільства у цілому; відбиваються як на персоналізованому рівні (підґрунтя для підвищення матеріального добробуту людини, її кар'єрного зростання, самореалізації тощо), так і на національному (зростання національного інтелектуального потенціалу, соціального капіталу тощо) та глобальному (сприяє нагромадженню сукупності знань, досвіду, навичок, творчих здібностей людства в процесі історичного розвитку) рівнях.

Наведені на рис. 1 форми товарного продукту визначають специфіку діяльності вищого навчального закладу та диференціацію ринку освітніх послуг, а отже, слугують джерелами конкурентоспроможності ВНЗ. За ознаками ринкової структури ринок послуг вищої освіти – монополістично конкурентний, що визначає умови конкурентної боротьби між ВНЗ.

З приводу розуміння економічної природи освітніх послуг вищої освіти існує декілька точок зору: від їхнього визначення через категорію суспільного блага, на яке має право кожний громадянин до трактування освіти як приватного блага (комерційної послуги). Віднесення

освітніх послуг до категорії суспільних благ зумовлене тим, що сама освіта належить до суспільного сектора економіки, головна мета функціонування якого полягає у продукуванні специфічних товарів і послуг, потребу в яких не задовольняє ринок, і які споживаються не індивідуально, а колективно. Освітня послуга беззаперечно є соціально важливим благом. Виходячи з цієї позиції, коректно трактувати освітні послуги як мериторні (merit goods – гідні) блага, особливістю яких виступає висока соціальна корисність і відставання попиту від довгострокових інтересів суспільства, що зумовлює стимулювання попиту державою. Традиційно до мериторних благ відносять охорону здоров'я, культуру, освіту та науку, тобто блага, що формують людський потенціал [5].

Універсальним мотивом державної активності на ринку мериторних благ є неможливість застосування так званої «арифметики щастя», тобто зведення індивідуальних переваг до суспільного добробуту:

- регулювання виробництва ВНЗ освітніх послуг відбувається не стільки на основі ринкового механізму, спрямованого на задоволення платоспроможних потреб певної частини населення, скільки завдяки державному фінансуванню;
- отримання споживачем (студентом) кожної одиниці освітньої послуги (наприклад, навчального курсу) виключно на платній основі не є поширеною нормою;
- знання розглядаються не тільки як інвестування в індивідуальний людський капітал, що приносить доход, а як запорука індивідуального соціального захисту, вони мають виняткове значення для розвитку національного інтелектуального потенціалу, суспільства в цілому, підвищення конкурентоспроможності економіки.

Таким чином, ринок мериторних благ формується навколо комплементарності індивідуальної (U_I) та соціальної (U_S) корисності, зумовленої стимулюванням індивідуальних переваг у виборі послуг вищої освіти та соціальних преравенцій. Умовою рівноваги на ринку виступає рівність граничних витрат на виробництво блага (MC) та суми індивідуальної граничної корисності (MU_I) і суспільної граничної корисності (MU_S). На рис. 2 наведено положення рівноваги на ринку мериторних благ, що визначається індивідуальним і суспільним інтересом до послуг вищої освіти.

Рівноважна ціна визначається перетином лінії пропозиції (S) та арифметичною сумою (U) індивідуальної (U_I) та соціальної (U_S) корисності. Державне опікування вищою освітою сприяє розширенню обсягів здобуття освіти у кількості Q_3 . На рис. 2 чітко видно, що індивідуальний інтерес до освіти, описаний лінією U_I , забезпечує лише обсяг Q_1 за ціною P_1 . За умови відсутності суспільного інтересу (U_S) ринок функціонував би як ринок приватних благ, проте освіта, виконуючи функцію соціального ліфту, несе й суспільну цінність, яка виражається у більш високій її цінності на рівні P_2 . Ціноутворення на ринку послуг вищої освіти має свою специфіку, як показано на рис. 2, в рамках релевантного діапазону (максимально можливого сукупного ліцензійного обсягу підготовки фахівців вищої освіти) індивідуальні споживачі готові купувати меритор-

не благо за ціною, значно нижчою, ніж рівноважна ($< P_3$), тобто нижче сукупних витрат на підготовку фахівців.

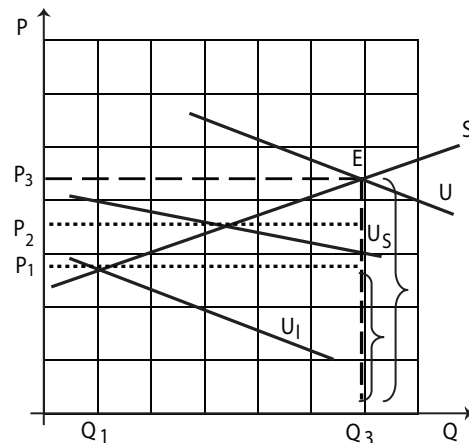

Рис. 2. Рівновага на ринку мериторних благ

Інвестування коштів в освіту здійснюється через джерела державного бюджету та приватного (індивідуального та корпоративного) сектора. Ефект від державного фінансування науки й освіти має відкладений характер, у зв'язку з цим складно встановити його ефективність, а отже, визначити оптимальний обсяг послуг ВНЗ, що забезпечує позитивні екстерналії. Покриття бюджетних витрат на освіту здійснюється за рахунок зростання податків (у майбутньому періоді) від підвищення заробітних плат випускників (унаслідок здобуття вищої кваліфікації) та максимізації соціальної корисності – освіченості, адаптованості, можливості «мериторної корекції поведінки індивідів» [6], готовності до економічного розвитку тощо. За даними Світового банку, збільшення рівня освіти економічно активного населення на один рік сприяє збільшенню ВВП на 9 % [7]. Освіта не лише збільшує продуктивність праці реципієнта, але й забезпечує тривалий зовнішній ефект, який полягає в тому, що дії однієї людини збільшують добробут іншої: освічена людина може запропонувати ідеї, які будуть корисними для локального соціуму, наприклад, сім'ї або суспільства в цілому.

Субсидування вищих навчальних закладів розширює обсяги пропозиції, у зв'язку з чим виникає питання незбалансованості ринку та перенасиченості пропозиції. На початку 1990-х років до українських вузів III–IV рівней акредитації щороку вступало не більше 900 тис. студентів, а їх кількість не перевищувала 160. Середина 2000-х рр. характеризується максимальними значеннями кількості ВНЗ (350 і більше) і студентів (більше 2 млн осіб). Демографічна та соціально-економічна криза спричинили поступове зменшення контингенту студентів ВНЗ (рис. 3), а в останні два роки зменшенню пропозиції освітніх послуг сприяли зміни в інституційній структурі галузі.

Сучасна політика Міністерства освіти і науки України спрямована на скорочення фінансування освіти та посилення інституційних обмежень до організації навчального процесу [9; 10] задля оптимізації мережі ВНЗ.

Посилення процесів інформатизації та глобалізації значно збільшило швидкість і простір розповсюдження зо-

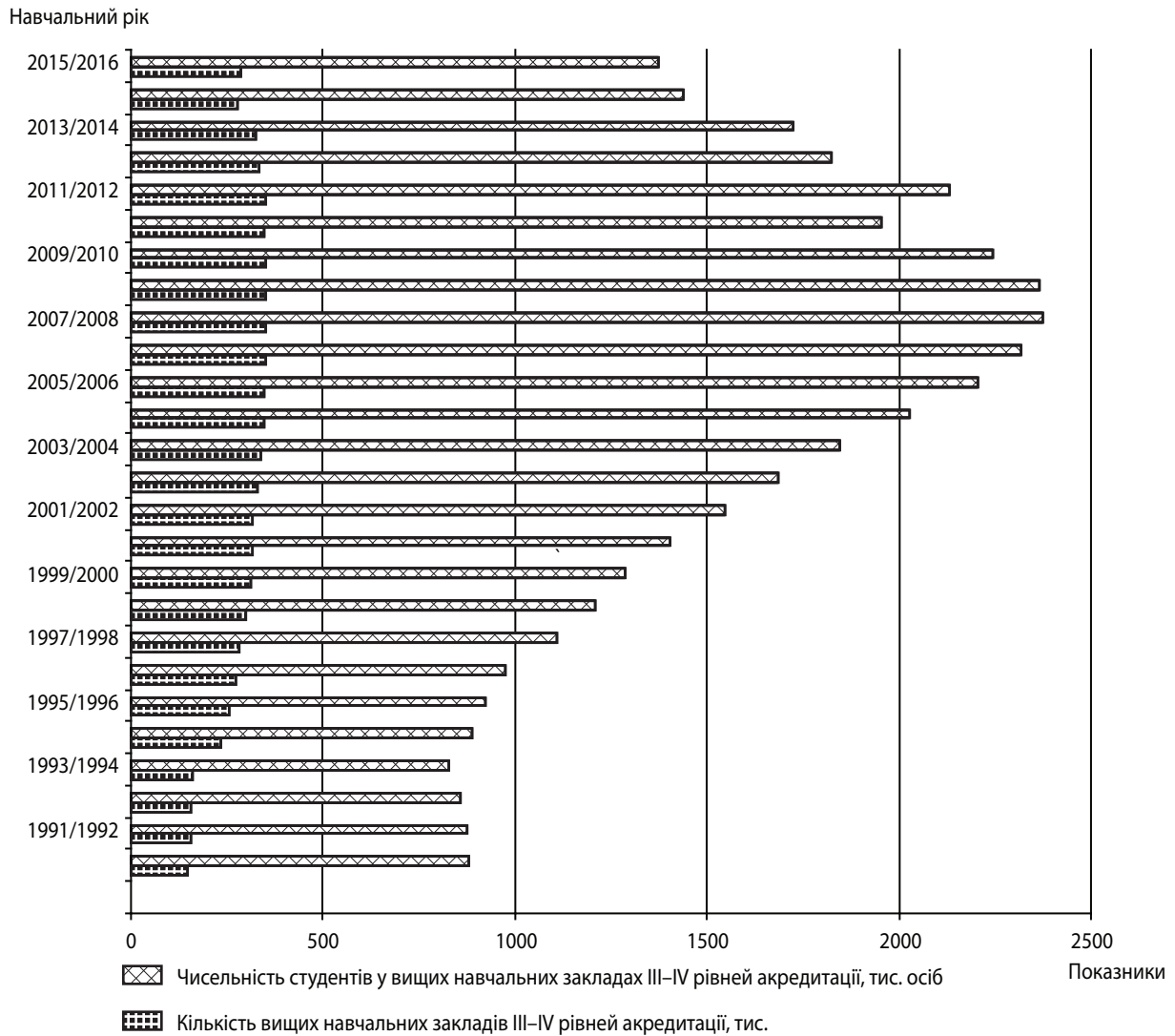

Рис. 3. Динаміка вітчизняного ринку послуг вищої освіти [8]

внішнього ефекту, що зумовило суперечність між витратами (інвестування в освіту, що здійснюється в одній країні) та результатами (інша країна має можливість без зусиль і фінансових вливань отримати підготовлену робочу силу). Концепція мериторних благ, висунута Р. Масгрейвом [11], якнайкраще відображає суперечності процесів інформглобалізації та інституційні пастки вітчизняної вищої освіти (рис. 4). Для країн з екстравертною моделлю формування і використання інтелектуального капіталу збільшується ризик потрапляння в інституційну пастку глобального відтоку інтелекту. Пастка глобального відтоку інтелекту спричинена інституційними розривами у процесах формування та використання інтелектуального капіталу. Високий рівень підготовки фахівців певних спеціальностей залишається незатребуваним національним ринком праці з причини низького рівня соціально-економічного розвитку країни або спотвореної структури виробництва. Це спонукає високоякісних національних спеціалістів до переїзду в країни, де створено умови для використання інтелектуального капіталу (як варіант, праця на іноземних замовни-

ків із території країни). За таких умов країна інтегрується в глобальне середовище із втратою вже сформованого національного інтелектуального капіталу [12].

Інституційні пастки, зображені на рис. 4, зумовлені зяттям колом бідності, характерним для країн із низьким рівнем доходів на душу населення, до яких належить і Україна (за даними МВФ у 2015 році Україна знаходилася на 134 місці серед 186 країн із середньорічним доходом на душу населення у 2109 дол. США [13]). Априорі виконання вищою освітою своїх суспільних функцій стає можливим за умови надання нею таких освітніх послуг, які б враховували приватні, колективні, суспільні інтереси, тобто взаємної узгодженості інтересів зацікавлених сторін (stakeholders).

Невідповідність професійної кваліфікації здобутому освітньому рівню – ще один виклик вітчизняного ринку мериторних благ вищої освіти, що зумовлено системними інституційними пастками, зокрема недосконалістю експертизи знань, як наслідок – недовірою до дипломів, сертифікатів тощо. Аналіз вакансій порталу Headhunter, про-

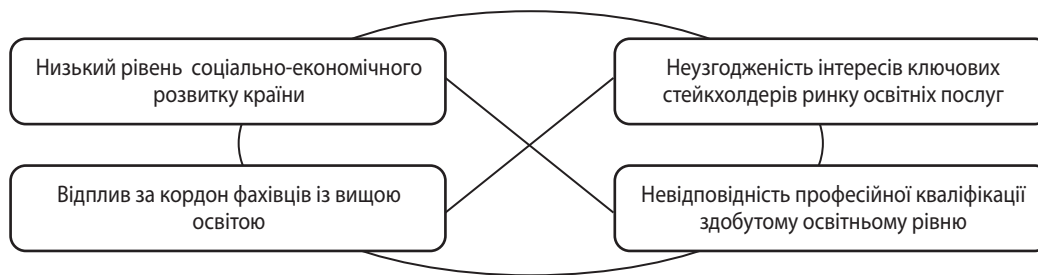

Рис. 4. Інституційні пастки вітчизняної вищої освіти

ведений Світовим Банком, довів, що 54 % роботодавців не цікавляться рівнем освіти найманих працівників, а дослідження Світового банку показало високий рівень незадоволеності роботодавців рівнем підготовки фахівців, основною причиною якого визначається незадовільна практична підготовка [14].

З іншого боку, формування глобального освітнього ринку підштовхує національні системи вищої освіти до виконання таких нових функцій:

- задоволення потреб національної економіки в висококваліфікованих фахівцях, конкурентоспроможних на міжнародному ринку праці;
- стимулювання вищих навчальних закладів до розробки та впровадження у навчальний процес інноваційно-інформаційних освітніх технологій, підвищення рівня якості освіти, щоб залишатися привабливими для потенційних як вітчизняних, так і іноземних абітурієнтів;
- виконання селективної функції з метою закріплення на ринку освіти тих вищих навчальних закладів, результати діяльності яких відповідають міжнародним стандартам.

За таких умов формування конкурентоспроможної освітньої політики в державі та окремого ВНЗ постає ключовим завданням реформування економіки.

Висновки. Цілісне бачення освіти як сфери господарського розвитку потребує оновлення трактування змісту освітньої послуги як процесу та результату одночасно, що проявляється у таких формах освітнього продукту, як: освітні програми та технології; формалізовані знання у вигляді елементів навчально-методичного комплексу дисциплін; імпліцитні знання як система компетентностей випускника; матеріальні, інтелектуальні та мережні складові організації освітньо-наукового процесу.

Послуги у сфері вищої освіти мають риси, притаманні послугам взагалі (невідчутність, невіддільність від джерела, непостійність, недовговічність), а також специфічні властивості, зумовлені комплементарним характером індивідуальної і соціальної корисності від їхнього виробництва та споживання, що дозволяє визначити послуги вищої освіти як мериторні блага. Державне опікування ринку освітніх послуг зумовлено відставанням попиту від довгострокових інтересів суспільства, оскільки індивідуальні споживачі готові купувати мериторне благо за ціною, значно нижчою за сукупні витрати на підготовку фахівців.

Мериторний ринок послуг вітчизняної вищої освіти характеризується нерівноважністю, спричиненою системними та локальними інституційними пастками, згладжу-

вання яких вимагає не лише конкурентоспроможної державної освітньої політики, але й вираженої маркетингової політики освітніх організацій, що стає можливою за умов реальної, а не декларованої автономії вищих навчальних закладів.

Вищевикладене може використовуватись у подальших наукових розвідках щодо стратегічних і тактичних заходів підвищення конкурентоспроможності вітчизняних вищих навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Башнянин Г. І., Свінцов О. М., Панчишин Т. В., Шморгай М. Б. Значення освіти у стратегії розвитку перехідної системи економіки. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22. С. 372–378.
2. Огаренко В. М. Державне регулювання діяльності вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг: монографія. Київ: НАДУ, 2005. 326 с.
3. Савицька Н. Л. Освіта і господарський розвиток: теоретико-методологічне осмислення базових категорій // *Економіка. Управління. Інновації*. 2014. № 2. URL: nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2014_2_41.pdf
4. Савицька Н. Л. Роль освіти в господарському розвитку: аспекти методології // X Internet. conf. «Fundamental and applied science» (October 30 – November 7, 2014). Sheffield. Science and education LTD, 2014. Vol. 5. С. 21–23.
5. Зверяков М. И. Экономическая социодинамика: роль государства в современной экономике. *Экономическая теория*. 2013. № 4. С. 109–110.
6. Рубинштейн А. Я. К теории рынков «опекаемых благ» (научный доклад). М.: Ин-т экономики РАН, 2008. 63 с.
7. Economic Conditions and Volatility // The World Bank. URL: www.worldbank.org
8. State Statistics Service // Державна служба статистики: офіц. сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення – 12.08.2015).
9. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
10. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1187 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF>
11. Musgrave R., Eatwell J., Milgate M., Newman P. Merit Goods // The New Palgrave. London-Basingstoke, 1987.
12. Коломієць Г. М., Меленцова О. В., Помінова І. І. Інтеграційна траєкторія національної господарської системи в

глобальному суспільстві: монографія. Харків: МОНОГРАФ, 2016. 274 с.

13. ВВП на душу населення в разрезе стран. URL: <http://olza.com.ua/statistics/51>

14. Бесплезное образование. Диплом вуза – ничто для работодателя. URL: <http://biz.liga.net/upskill/all/stati>

REFERENCES

Bashnianyn, H. I. «Znachennia osvity u stratehii rozvytku perekhidnoi systemy ekonomiky» [The importance of education in the strategy of development of the transition economy]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, no. 22 (2012): 372-378.

«Bespoleznoye obrazovaniye. Diplom vuza - nichto dlya rabotodatelaya» [Useless education. High school diploma is nothing for the employer]. <http://biz.liga.net/upskill/all/stati>

«Economic Conditions and Volatility» The World Bank. www.worldbank.org

Kolomiets, H. M., Melentsova, O. V., and Pominova, I. I. *Intehratsiina traiektoriia natsionalnoi hospodarskoi systemy v hlobalnomu suspilstvi* [Integration the trajectory of national economic systems in a global society]. Kharkiv: MONOHRAF, 2016.

[Legal Act of Ukraine] (2014). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

[Legal Act of Ukraine] (2015). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF>

Musgrave, R. et al. «Merit Goods» In *The New Palgrave* London-Basingstoke, 1987.

Oharenko, V. M. *Derzhavne rehulivannia diialnosti vyshchych navchalnykh zakladiv na rynku osvitchenih posluh* [State regulation of the activities of higher educational institutions on the educational services market]. Kyiv: NADU, 2005.

Rubinshteyn, A. Ya. *K teorii ryнков «opekaemykh blag» (nauchnyy doklad)* [To the theory of markets «patronized goods» (scientific report)]. Moscow: In-t ekonomiki RAN, 2008.

Savytska, N. L. «Osvita i hospodarskyi rozvytok: teoretyko-metodolohichne osmyslennia bazovykh katehori» [Education and economic development: theoretical and methodological understanding of the basic categories of]. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii*. nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2014_2_41.pdf

Savytska, N. L. «Rol osvity v hospodarskomu rozvytku: aspekty metodolohii» [The role of education in economic development: aspects of methodology]. *Fundamental and applied science*. Vol. 5. Sheffield: Science and education LTD, 2014. 21-23.

«State Statistics Service». *Derzhavna sluzhba statystyky: ofits. sait*. <http://www.ukrstat.gov.ua>

«VVP na dushu naseleniya v razreze stran» [GDP per capita by country]. <http://olza.com.ua/statistics/51>

Zveryakov, M. I. «Ekonomicheskaya sotsiodinamika: rol gosudarstva v sovremennoy ekonomike» [Economic sociodynamics: the role of the state in modern economy]. *Ekonomicheskaya teoriya*, no. 4 (2013): 109-110.